

Jaunākie pētījumi valodniecībā

Mg. hum. Evelīna Zilgalve

Konference „Literatūras zināšanas mūsdienīgam bibliotekāram”

Latvijas Nacionālā bibliotēka

2020. gada 26. augusts

- Zinātniskas publikācijas
- Populārzinātniski izdevumi
- Valodas prakses jautājumi plašai sabiedrībai

Rakstu krājumi

Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes starptautiskā zinātniskā konference „Zinātniskie lasījumi”

<https://du.lv/zinatne-un-petnieciba/zinatniskie-izdevumi/valoda-dazadu-kulturu-konteksta/>

https://du.lv/wp-content/uploads/2020/04/Valoda_2019_DRUKA.pdf

Sākums » Zinātne un pētniecība » Zinātniskie izdevumi » “Valoda dažādu kultūru kontekstā”

BIEŽĀK APMEKLĒTĀS SAITES

Nodarbību saraksts

Informatīvā sistēma studentiem

Informatīvā sistēma (DUIS)

Bibliotēkas elektroniskais katalogs

E-studiju vide MOODLE

Biežāk uzdotie jautājumi

Vakances DU

“VALODA DAŽĀDU KULTŪRU KONTEKSTĀ”

- Valoda 2012 (PDF, 4,8 Mb)
- Valoda 2013 (PDF, 5,1 Mb)
- Valoda 2014 (PDF, 3,4 Mb)
- Valoda 2015 (PDF, 3,99 Mb)
- Valoda 2016 (PDF, 9, 35 Mb)
- Valoda 2017 (PDF, 2 Mb)
- Valoda 2018 (PDF, 4 Mb)
- Valoda 2019 (PDF, 6,2 Mb)

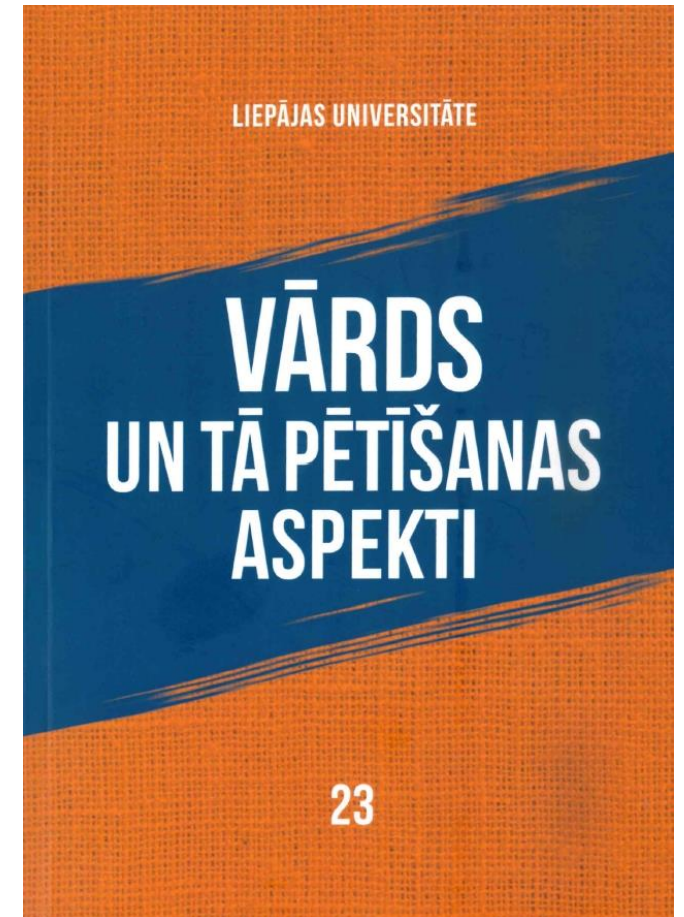

Rakstu krājumi

Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes un Kurzemes Humanitārā institūta starptautiskā zinātniskā konference „Vārds un tā pētīšanas aspekti”

https://vards.liepu.lv/files/VARDS%20UN%20TA%20PETISANAS%20ASPEKTI_2018.pdf

https://www.liepu.lv/uploads/dokumenti/krajumi/vards22/V%C4%80RDS%20UN%20T%C4%80%20P%C4%92T%C4%AA%C5%A0ANAS%20ASPEKTI_2018_m%C4%81jaslapai.pdf

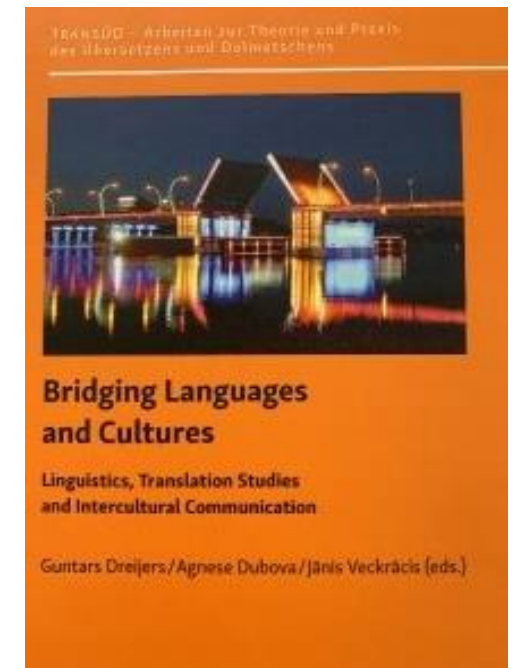

Rakstu krājumi

Ventspils Augstskolas Tulkošanas studiju fakultātes un Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes jauno lingvistu konference „Via scientiarum”

Ventspils Augstskolas rakstu krājums „Bridging Languages and Cultures ” („Tilti starp valodām un kultūrām”)

https://books.google.lv/books?id=VR2NDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=lv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Rakstu krājumi

LU Latviešu valodas institūts

Žurnāls *Linguistica Lettica*

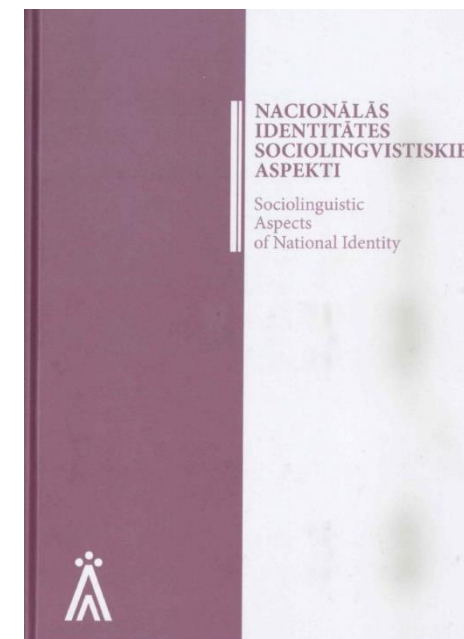
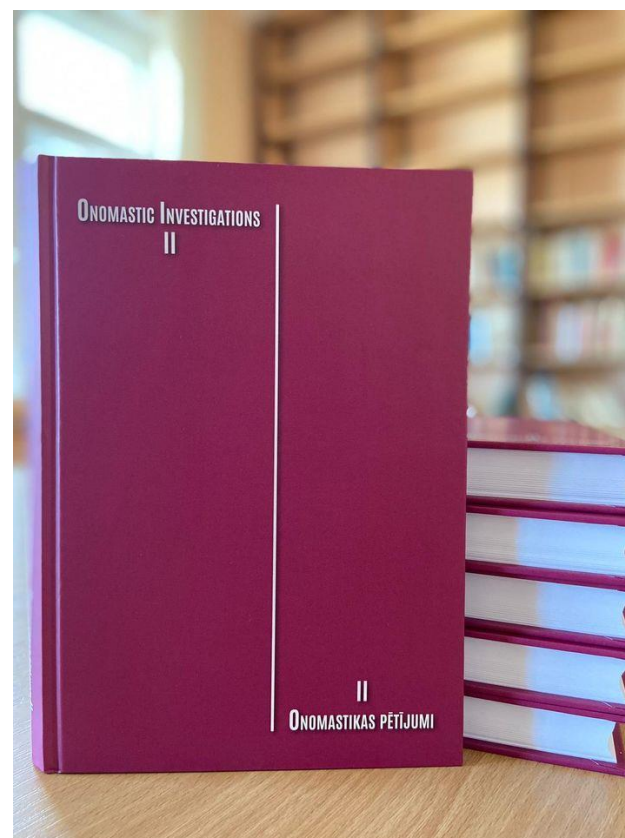
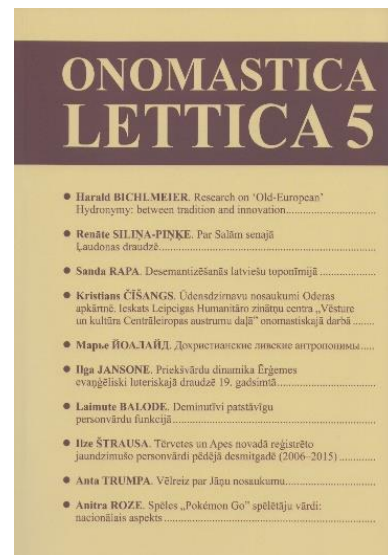
<http://www.lulavi.lv/zurnals-linguistica-lettica>

http://www.lulavi.lv/media/upload/tiny/files/LL_26_Saturs.pdf

Žurnāls *Onomastica Lettica*

<http://www.lulavi.lv/zurnals-onomastica-lettica>

Žurnāls *Onomastic Investigations*

LU Akadēmiskais apgāds

<https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/izdevumu-katalogs/>

https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2020/LUAA_e-katalogs-2020.VI.pdf

Brīvpieejas izdevumi → Rakstu krājumi

<https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/lincs-2020/>

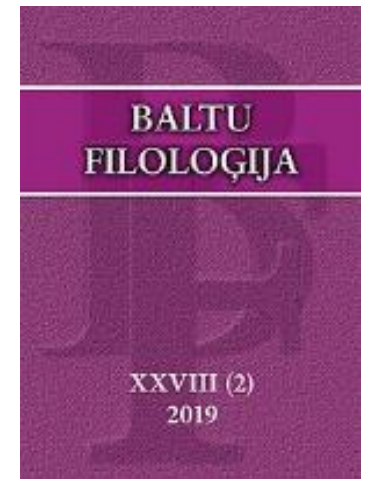
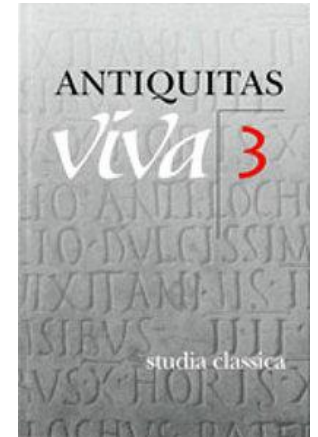
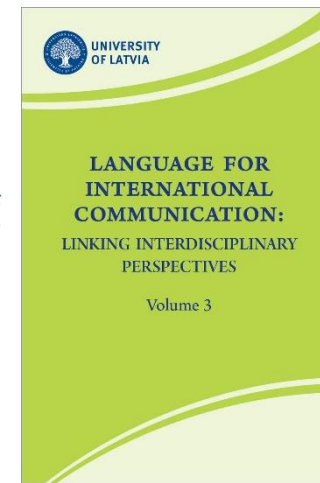
Brīvpieejas izdevumi → Žurnāli un periodiskie izdevumi

<https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/>

<https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/antiquitas-viva/>

<https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/baltu-filologija-xxviii-2-2019/>

<https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltic-journal-of-english-language-literature-a-culture/volume-10/>

RES LATVIENSES

Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti

<https://www.apgads.lu.lv/izdevumi/brivpieejas-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/res-latvienses/>

Valoda: nozīme un forma

Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums.

Dzīves lingvistika. Veltījumskrājums profesoram Jānim Valdmanim. Zin.
un lit. red. Dr. philol. I. Vītola. Rīga, LU Apgāds, 2018.

Laimute Balode, Marta Balode, Pauls Balodis,
Māris Baltiņš, Ina Druvieta, Valts Ernštreits,
Ieva Fībiga, Zaiga Ikere, Ilga Jansone,
Andra Kalnača, Indra Karapetjana, Gunta Kļava,
Regīna Kvašīte, Ilze Lokmane, Dace Markus,
Uldis Ozoliņš, Solvita Pošeiko, Gunta Roziņa,
Ilze Rūmniece, Jānis Sīlis, Dace Strelēvica-Ošiņa,
Gerhards Štikels, Andrejs Veisbergs, Anna Vulāne
un Evelīna Zilgalve

Grāmatas

Petre, Biruta. *Olafa Gūtmaņa dzejas vārdi*. Lietvārdi. Liepāja, LiePA, 2018.

Straupeniece, Daiga. *Latviešu valoda Lietuvā – Būtiņģē un Sventājā*. Liepāja, LiePA, 2018.

ta te be vairs var atcerēt / tagad jau ne'bā be vairs; vid. p.: vairs nevari be dabūt.

Partikula *be* 'wohl, doch (?)' XX gs. sākumā reģistrēta arī Lejaskurzemes izloksnēs, piem., Bārtā, Gramzdā (ME I 276; EH I 210). Kuršu kāpu tekstos rodams prefikss *be-* partikulas nozīmē, piem., *tađ viņš palika bestāvus* (autore: *be stāvus?*), *un paskrēju garum* (Plāķis 1927, 9). Vilma Šaudiņa norāda, ka sēliskajā izloksnē Aknīstē agrāk lietotā partikula *be* tagad vairs neatrodas aktīvā vārdu krājumā (Šaudiņa 1994, 7. pielikums).

Izloksnē fiksēta partikula *ben* 'taču, kaut, vismaz' (sal. liet. *beñt* 'jel; kaut; vismaz' LLV 76, izplatīta arī žemaišu ziemeļrietumos ŠVŽŽ I 56), piem., vec. p.: *liecies ben mierā! / duo ben mieru / viņai va arī neprecējās ben mazmeita? / tagad vaidzētu Keļus vārdus ben nuoraksfūi; vid. p.: uzlikšu, lai kapija vārās ben.*

Partikula *ben* fiksēta arī Bārtā (arī *bene*), Dunikā, Kalētos, (EH I 212), kā personu runas individualizētājs izmantots J. Janševska romānā *Dzimtene* (Bušmane 2004, 73). Apvidvārds *ben* Rucavā dzirdēts ne tikai XX gs. sākumā (ME I 279; EH I 212; Ābele 1927, 128), bet arī XX gs. vidū un beigās (sk. LVDAm; KHI; Ozola 2005, 159). Kaut gan J. Langija vārdnīcā partikula nav iekļauta, tās reģistrējumi Lietuvas pierobežā jau XX gs. sākumā varētu norādīt uz Lejaskurzemes izlokšņu senāku lituānismu slāni (Ozola, 160).

Sventājā fiksēts verbs *iraidās* partikulas 'arī' nozīmē, piem., vec. p.: *Sventājā vaidzēja iet iraidās / mums te ir diži labi dzīvuot Lietuvā iraidās / kurši vēl tagad irā, kurši diži tālu nuoiet iraidās / kad mēs iedzeļam ..., mums sešu septiņu stundu vaig runāties iraidās / kādā gadā es neatceļu iraidās; vid. p.: sapruoti, kā ir iraidās / tu zini, kā ir iraidās / kas tās par pēdamis ir iraidās? / tur arī ir iraidās.*

Visu paaudžu valodā ir izplatīta partikula *jug // juk* 'taču' pastiprinājuma izteikšanai (sal. liet. *jūk* 'taču; tak' LLV 204, *jug* 'juk' izplatīta žemaišu ziemeļrietumos ŠVŽŽ I 238), piem., vec. p.: *jug esim i bađu cietuši, i šauti, i kārti / jug viskuo vaidzēja / jug mēs arī pareizi nerunājam / jug visu laiku viņi te atbrauc / veikali tepat, jug viskas irā / jug viens pats Dievs irā / jug bi šnuori sasieti pažuobelē; vid. p.: mammēn, jug nevārgstam / jug es nezinu / lai skrien, jug vietas te ir / jug varim saiet, varim pasēdēt; jaun. p.:*

varēja jug dzīvuot / jug ne'kas nepasamainīsies / tu juk māki latviski / juk mēs turim zemes / juk visu sakārtuosim / juk viņi te gā, plēse / juk viņi baidījās nuo visa kā.

Partikula *juk* reģistrēta vairākās Lejaskurzemes izloksnēs, piem., Aizviķos, Bārtā, Dunikā, Kalētos, Nicā, Nīgrandē, Rucavā (sk. ME II 115–116; EH I 566; Endzelīns 1951, 626), kā runas īpatnību pastiprinātājs lietots J. Janševska romānā *Dzimtene* (Bušmane 2004, 73), XXI gs. sākumā Rucavā šī partikula vairs nav dzirdēta (Ozola 2007, 395). Apvidvārds *juk* ir sens, tas reģistrēts jau J. Langija vārdnīcā (Langijs 1685, 95). Tā izplatība Lietuvas pierobežā varētu norādīt uz Lejaskurzemes izlokšņu senāku lituānismu slāni (Ozola 2005, 160).

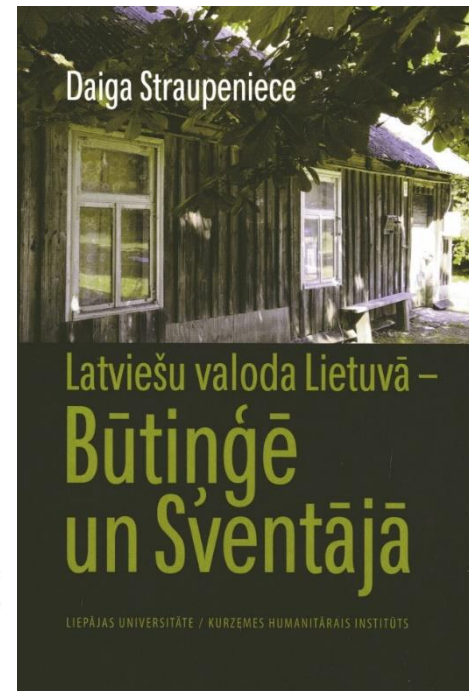
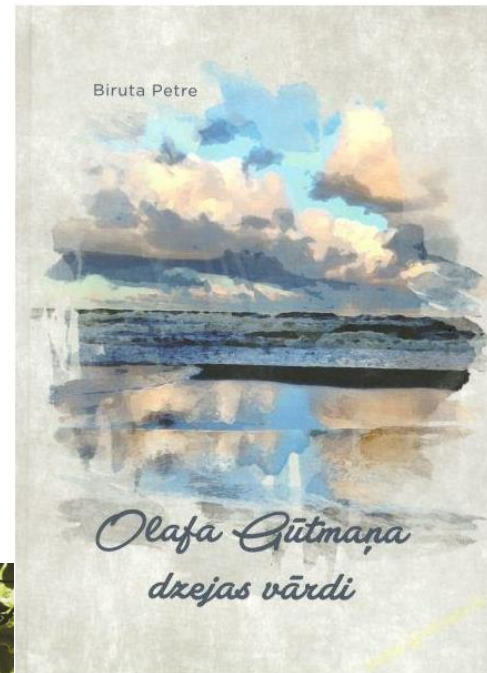
Partikula *nārs* 'kaut' (sal. liet. *nórs* 'bent', kas izplatīta žemaišu ziemeļrietumos ŠVŽŽ I 476) fiksēta sventājnieces Ķērstas Balceres vēstulēs, piem., *es gribētu, ka tu ka nārs agadītos pie manis, nārs tik vienu otru stundu / jūs varētu nopirkt kalendaru, kur var visas dienas un mēnešus redzēt, nārs vai dadzi (daži) ..* (ĶBv). Taču visbiežāk partikula izmantota pronomenu *kas nārs* un adverbu *kā nārs, kur nārs* darināšanā.

Partikula *nārint* 'kaut' (sal. liet. *nórint* 'kaut (lai) gan, kaut (lai) arī' LLV 310) dzirdama pronomena *kas nārint* locījumu formās un adverbos *kā nārint, kur nārint*.

XX gs. vidū partikula *nārint* reģistrēta vēl Dunikā (sk. LVDAm; Ozola 2005, 161).

Līdzās partikulai *jā*, ar kuru latviešu valodā izsaka apgalvojumu, izloksnē nereti dzirdama lietuviešu sarunvalodā lietotā apgalvojuma partikula *jo* 'jā' (LLV-e; LKŽ-e), kas tiek lietota, lai atbildētu uz sarunbiedra jautājumu, piem., vec. p.: [Vēzis?] – *Jo! Po 'pēc' pusgada; vid. p.: Jo, jo, jo! Mūsu gimine ne labai runīga irā / [Krastu var redzēt no laivas?] – Jo! Es viņus nuo krasta arī rēdzu / [Cements?]* – *Ciments, jo!*

Blakus partikulai *vai* izloksnē jautājuma izteikšanai tiek lietota arī partikula *a* 'vai'. Iespējams, ka te paglābusies gan tautasdziesmās (Ozols 1961, 101–102), gan latviešu rakstu valodā

Laumane, Benita. *Zvejasrīku nosaukumi Latvijas piekrastē*. Liepāja, LiePA, 2019.

ZVEJAS ORGANIZĒŠANA

Latgalē (ME III, 437; EH II, 336); 'tāds, kam pieder kāda daļa, parasti puse no kopīgas saimniecības, kopīga īpašuma ar kādu citu' (LLVV VI₂, 479).

'Vārdnīcās minēts kopš 18. gs.: *pušnieks, pušelnieks* 'eine in Wirthe getheilte Wirthschaft' (L 1773, 244); *pušelnieks* 'Hälftner, der mit einem andern auf die Hälfte des Landes geht' (St. 1789 I, 212); 'Hälftner, in der Baurwirtschaft' (St. 1789 II, 306); *pušelnieks, pušnieks* (U 1872, 216) u. c.

Cilmes ziņā vārds saistīts ar izloksnēs fiksēto *puslinieks* (Drustos 19. gs. avotā), kas laikam cēlies no *puslininieks (sk. ME III, 429) resp. *pušlininieks, tam kontrahējoties.

Ar līdzīgu nozīmi Kolkašraga piekrastē fiksēts nosaukums *pušnieks* 'tāds zvejnieks, kam zvejasrīki (daļēji) kopīgi ar otru biedru' Ģipkā (*pušņeks*), Dundagā (*pušnieks*, LU).

Vārds *pušnieks* 'pušelnieks' un tā varianti sastopami galvenokārt Kurzemē un Zemgalē: sal. *pušnieks*, piem., Līvberzē (ME III, 439), *pušnieks* Saldū (ME III, 437), Blīdenē, *pusenieks, pušnieks* Džūkstē (sal. arī liet. *pūsininkas*, EH II, 331, 336–337). Tie darināti ar izskaņu *-nieks* no vārda *puse* (dsk. ģen. *pušu*). Dziļo tāmnieku izloksnēs (Dundagā, Popē u. c.) atvasinājumu pamatā, iespējams, piedēklis *-nik-* ir saīsināts no senā kursiskā *-nik-*, nevis no *-niek-* (par to Lgr. 1951, 363; Latv. dial. 1964, 199; sk. arī PKI 2002, 242).

Vārda *pušnieks* resp. *pušnieks* plašāku un stabilu lietojumu Kurzemes piekrastē apstiprina vārda aizgūšana no latviešu valodas Kurzemes lībiešu valodā: sal. līb. *pušnikā* (arī *pusnika*) 'Partner; Hälftner' (Ket. 1937, 319; Suh. 1973, 185).

Latviešu leksikogrāfiskajos avotos vārds *pušnieks* un tā varianti sastopami kopš 17. gs., – vārdnīcās tos iekļāvuši autori, kas darbojušies Zemgalē un Kurzemē. Sal. *pušenieks* 'Beywohner' (Lettus 1638, 30), 'der mit eim andern auff ainem Lande und in eim Gesinde ist' (Phras. 1638, 403); *pušnieks*

ZVEJAS ORGANIZĒŠANA

'der mit einem andern auff einem Lande ist, und es mit ihm halb getheilet' (Lj 1685, 206). K. Firekers pievienojis vēl dažus variantus: sal. *pušenieks, pušinieks, pusinieks* (Für. 1685 II, 105, 284), *pušinieks* (Depkin 1704 III, 1133); *pušenieks* (Br. 1875, 98; U 1872, 216).

Sākotnēji dota nozīme 'tāds, kas uz pusēm ar citu pārvalda zemnieku sētu un tīrumus', vēlāk vārda nozīme vispārināta 'tāds, kam pieder daļa no kopīgas saimniecības (īpašuma, peļņas)' (sal. vārda *pušelnieks* skaidrojumu LLVV VI₂, 479; vēl citus avotus min Kursīte 2009, 373). Lai gan ar zvejniecību saistīto (konkrēto) nozīmi vārdnīcu teksti neatspoguļo, to var atveidot no vispārinājuma par kopīgu saimniecisku darbību.

Emocionāli ekspresīva nokrāsa piemīt apzīmējumam *pusrācenis* 'zvejnieks, kam nepieder laiva un kas zvejo kopīgi ar otru biedru' Jūrmalc. (*pusrācenis – pušelnieks bi, kas tā uz pusēm strādā. tas īpašnieks pajēma pusi nuo tiēm aūgliēm. te siēva bi, nuōslīka vīrs, ta/d/ siēva deva tuō /zvejas/ spaīli citam jāūnaīm zvejam. ta pusi tuo luōmu deva siēvaī. Apv.*).

Sal. apv. *rācenis* 'kartupelis' Kurzemē (Dunikā, Dundagā u. c. ME III, 494; LVDA 1999, 44. k.).

Ar neitrālu nokrāsu un vispārīgu nozīmi mūsdienās tiek lietots vārds *zvejnieks* 'tas, kas nodarbojas ar zveju' visā piekrastē, piem., Salacgrīvā (*viēns zvejnieks jūrā nekuō nevarez izdarīt, vaiđzej vis-maz divs*), Svētc. (*tie zvejnieki joū zin, ka/d/ tie reņģi nāk. Apv.*), Skultē (*zvejniekam jāpazīst jūrs dibēns, – jāzin, kur ravas – akmens sēkl jeb akmeņ baņķ. Zvejniek trūcig dzīvuōj. Rūtuls bij saīmnieks, šad tad nāc zvejuōt. nāc nuo mājām 3–4 km, lai būt reņģit kuō kalpam iēduōt. Zjzv 1996, 197, 294*), Mērsragā (*mēs jāū te zvejniek dikt māz strādaj zēm, mēs vairak uz zvej*), Ģipkā, Užavā (*Dziņtari – tās mājs saīmnieks bijs zvejnieks*), Pāvilostā (*te vēl i/t/ viēns uōtrs nuo tiēm vēcājiīm zvejniekiīm*), Liepājā (*senāk mūs zvejnieki orientējās pēc Liēpājas*

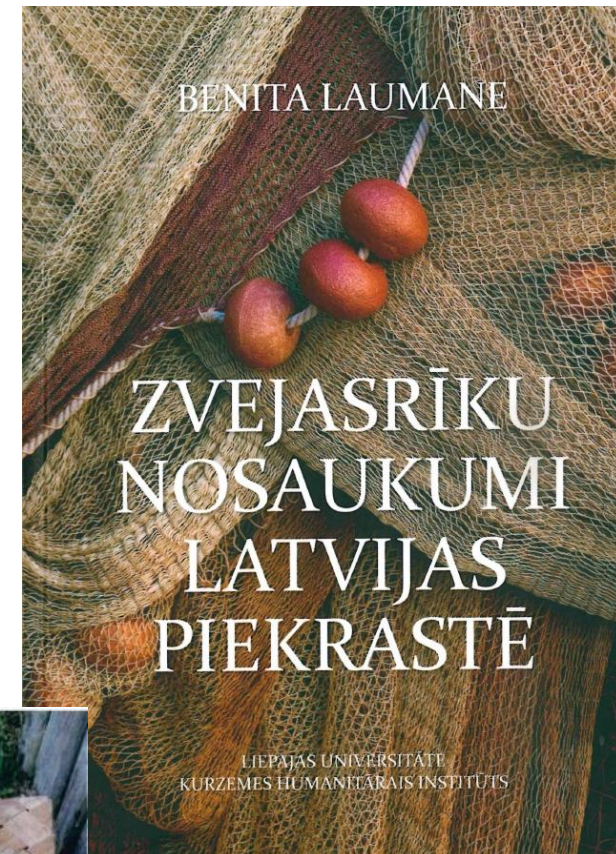
Stikla pludi jeb kukteles

Gitas Vanagas foto

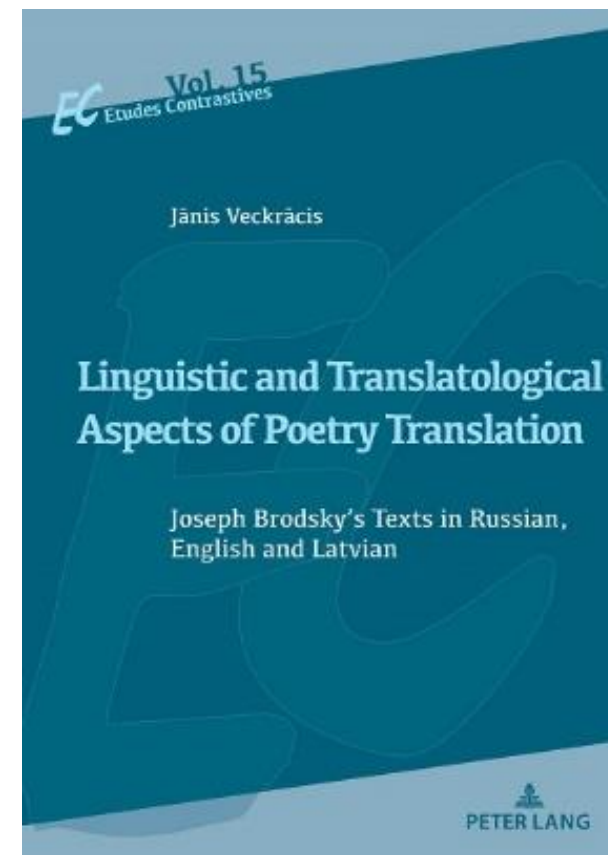
Zoķeri

Gitas Vanagas foto

Veckrācis, Jānis. *Linguistic and Translatological Aspects of Poetry Translation. Joseph Brodsky's Texts in Russian, English and Latvian.*
Bruxelles, P.I.E. Peter Lang, 2020.

(„Dzejas tulkošanas lingvistiskie un translatoloģiskie aspekti. Josifa Brodskā teksti krievu, angļu un latviešu valodā”)

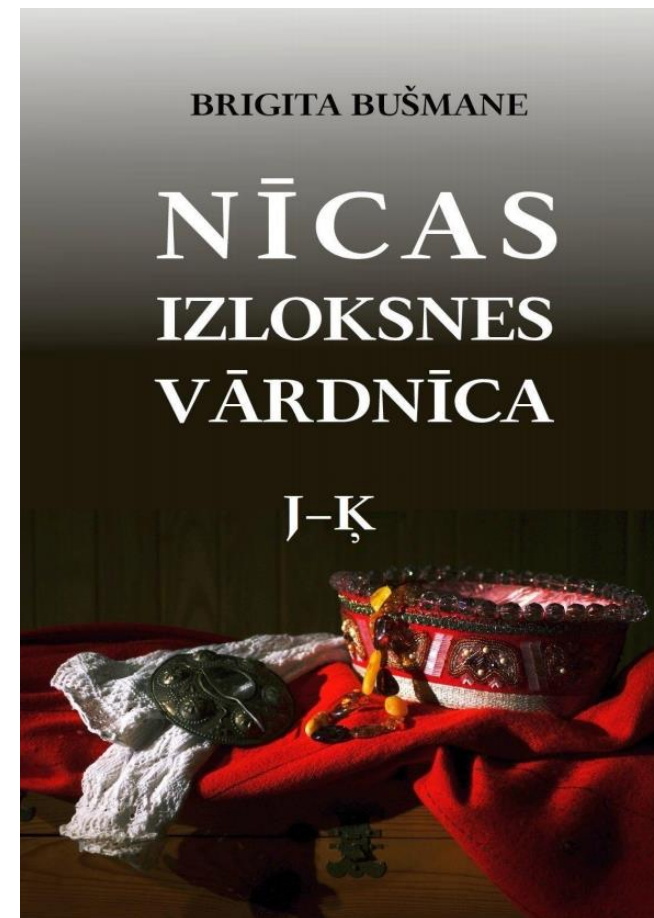

Bušmane, Brigita. *Nīcas izloksnes vārdnīca*.
Atb. red. A. Timuška. Rīga, LU Latviešu valodas institūts, 2017.

<http://www.lulavi.lv/lu-lavi-gramatas-2005-2020->

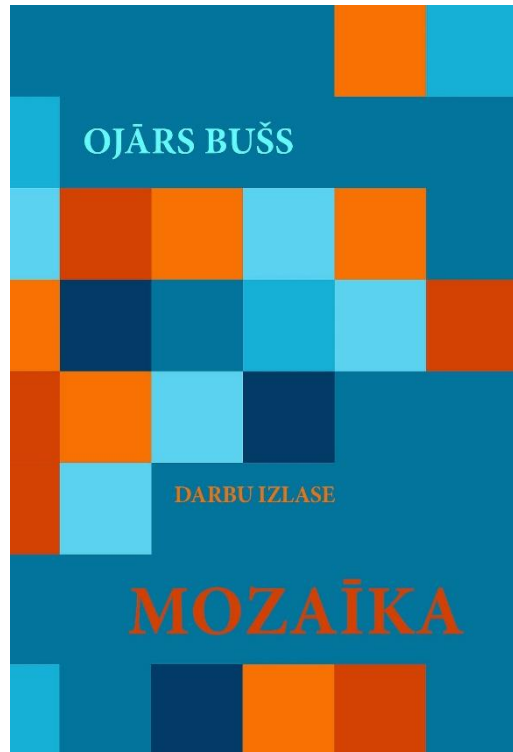
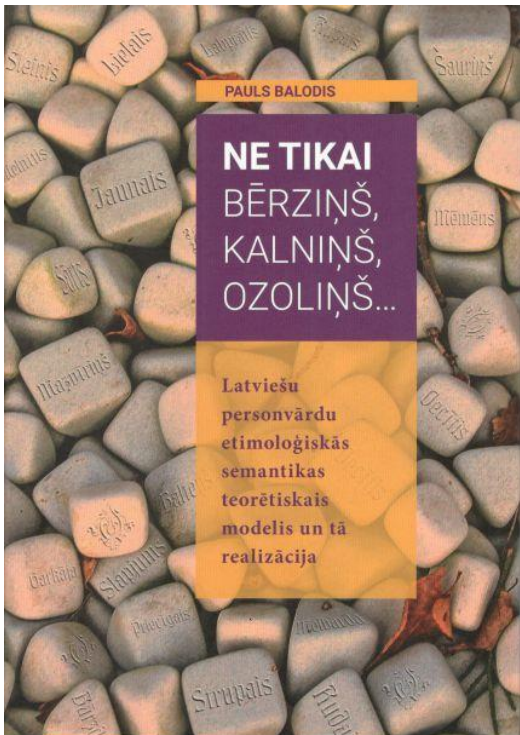
Bušmane, Brigita. *Nīcas izloksnes vārdnīca (A-I)*. Atb. red. Agris Timuška. Rec.: *Dr. philol.* Juris Baldunčiks, Ventspils Augstskola (Latvija), *Dr. philol.* Regīna Kvašīte (Regina Kvašytė), Šauļu Universitāte (Lietuva), *Dr. philol.* Vilma Šaudiņa, Daugavpils Universitāte (Latvija). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2017, XXXVIII + 887 lpp. **Tikai e-publikācija** (lejuplādēt **Sākulapas, priekšvārds, īsas ziņas par izloksni, vārdnīcas uzbūve**, šķirkļi ar **A (Ā), B, C, Č, D, E (Ē), F, G, Ģ, H, I (Ī)**).

<http://www.lulavi.lv/media/upload/tiny/files/NIV%20J-%C4%B6%20public%C4%93%C5%A1anai%2030.06.2020.pdf>

Balodis, Pauls. *Ne tikai Bērziņš, Kalniņš, Ozoliņš... Latviešu personvārdu etimoloģiskās semantikas teorētiskais modelis un tā realizācija*. Atb. red. Ojārs Bušs. Rīga, LU Latviešu valodas institūts, 2018.

Bušs, Ojārs. *Mozaīka: onīmu un apelatīvu cilme, nozīme, lietojums*. Darbu izlase. Sast. Ilga Jansone, Marita Silkāne. Rīga, LU Latviešu valodas institūts, 2019.

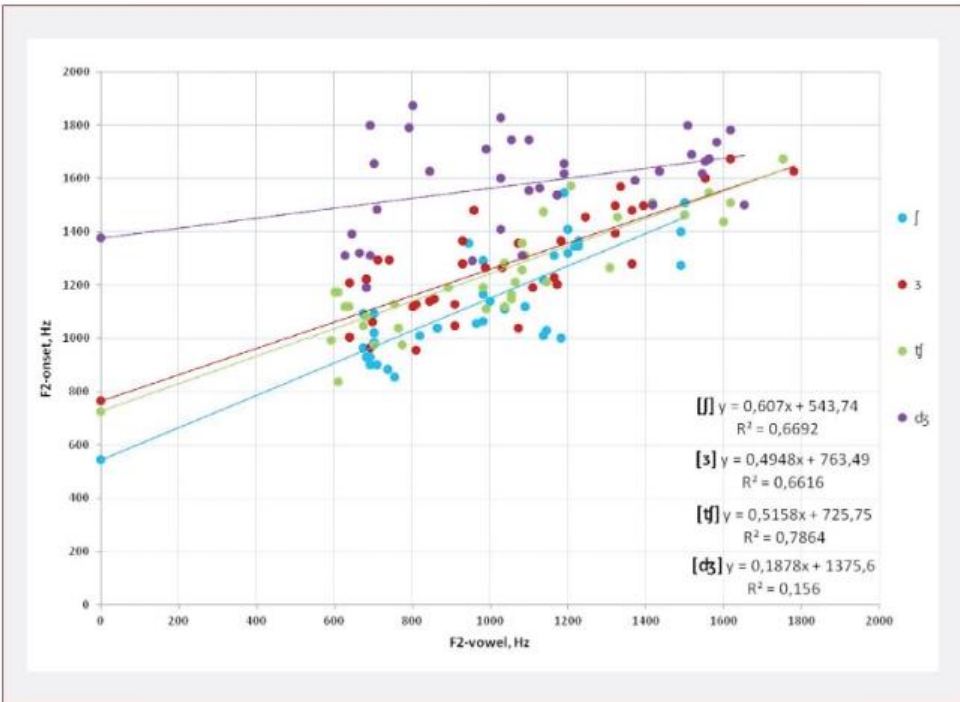

2008. gada 3. jūlijā, kopā ar starptautiskā dialektoloģijas un valodas vēstures semināra „Baltu valodu dialekti mūsdienu kultūrtelpā” dalībniekiem apmeklējot Jasmuižu.

Starptautiskā dialektoloģijas un valodas vēstures semināra „Baltu valodu dialekti mūsdienu kultūrtelpā” dalībnieki pie Velnezera 2008. gada 3. jūlijā.

Jaroslavienė, Jurgita, Grigorjevs, Juris, Urbanavičienė, Jolita, Indričāne, Inese.
Baltų kalbų garsynas XXI a. pradžioje: Balsių ir garsų sąveikos instrumentinis tyrimas. Mokslo monografija su garsinėmis iliustracijomis. Vilnius, Lietuvių kalbos institutas, 2019.

6 pav. Lietuvių kalbos nepalatalizuotų alveolinių priebalsių tiesinė regresija (moterų tarties duomenys)

LIETUVIŲ K.	LATVIŲ K.	ANGLŲ K.
kintamasis, glaidinis, slankusis	glāids	gliding, glide, variable, diphthongal
kintamos artikuliacijos balsis	mainīgas artikulācijas vokālis	vowel of changing articulation, vowel of variable articulation, vowel of non-uniform articulation, vowel of gliding articulation, vowel of diphthongal articulation
koartikuliacija	līdzartikulācija (koartikulācija)	coarticulation
kokybė	kvalitāte	quality
kompaktinis	kompakts	compact
kompaktinis priebalsių spektras	kompakts	compact
kompaktiškumas	kompaktums	compactness
kontradikcinis, prieštaraujantis, priešingas	pretējs	contradictory, opposite
L		
liežuvėlis	ūka	uvula
liežuvio galiukas	mēles gals	tip of tongue
liežuvio padėtis	mēles pozīcija, pacēlums	tongue position
liežuvio pakilimas	mēles pacēlums	tongue height
liežuvio priekškinė dalis	mēles gala horizontālā virsma	blade of tongue

LIETUVIŲ
KALBOS
INSTITUTAS

Jurgita Jaroslavienė
Juris Grigorjevs
Jolita Urbanavičienė
Inese Indričāne

**BALTŲ KALBŲ GARSYNAS
XXI A. PRADŽIOJE:
BALSIŲ IR GARSŲ
SĄVEIKOS
INSTRUMENTINIS
TYRIMAS**

Kolektyvinė monografija

Serijos
Baltų kalbų
garsynas XXI a.
pradžioje
I knyga

Vilnius 2019

Populārzinātniski izdevumi

Latviešu valodas aģentūra

Mežs, Ilmārs. *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Latgale*. Priekšvārdu autori I.Mežs, M.Auns, O.Kovaļevska, A.Stafecka. Zin. un lit. red. A.Stafecka. Rīga, LVA, 2017.

IEVADS

I 16 I

MUNTIS AUNS

LATGALES UZVĀRDU VEIDOŠANĀS VĒSTURISKAIS FONS

Latviešu uzvārdu veidošanās parasti asociējas ar uzvārdu došanu Vidzemes un Kurzemes zemniekiem 19. gs. pirmajā pusē pēc dzimtbūšanas atcelšanas. Vidzemē uzvārdi doti 1822.–1826. gadā, Kurzemē – 1832.–1834. gadā, bet līdz tam uzvārdi bija augstāko kārtu un brīvo ļaužu privilēģija. Nereti šī situācija mehāniski attiecināta arī uz Latgali, saistot uzvārdu rašanos ar 1861. gadu, kad dzimtbūšanu atcēla visā Krievijā, tostarp arī Latgalē, taču šāds priekšstats ir maldīgs, jo Latgalē dzimtcilvēkiem uzvārdi bija jau 18. gs. un vēl senāk. Tas saistīts ar Latgales ilgstošu atrašanos Polijas un Lietuvas kultūrtelpā. Lietuvā uzvārdi dzimtļaudim parādījās 16. gs. beigās un līdz 18. gs. uzvārdu lietošana kļuva vispārēja (Lietuvių kalbos enciklopedija 2008: 398–399). Līdzīgu gaitu varam iedomāties arī Latgalē.

16. gs. izraisoties Livonijas karam (1558–1583), Livonija tās agrākajā veidolā beidza

Attēls: Livonijas konstitūciju izdevums (Cracovia: Officina Nicolai Scharffenberger, 1583)

Mežs, Ilmārs, StafECKa, Anna, Siliņa-Piņķe, Renāte, Kovaļevska, Otilija. *Latviešu uzvārdu arhīvu materiālos: Kurzeme, Zemgale, Sēlija*. I; II. Zin. un lit. red. Anna StafECKa. Rīga, LVA, 2019.

Zilbajors, Zilbejars [ō (?)], 6. Rets uzvārds

no Alsungas (3) un Ezeres. < latv. *zīls* (*sīls*) (?) + liet. *bajoras* 'bajārs'. Sal. arī liet. uzv. *Šilbajoris*, kā pamatā liet. *šilas* 'virši' un liet. *bajoras* 'bajārs'.

Zilberbergs, 6. Rets uzvārds no Sēlpils.

Minēts Bebē 1858. g. Pamatā, iesp., vv., sal. vc. *Silber* 'sudrabs' un *Berg* 'kalns'.

Zilbergs, 13. Rets uzvārds no Kandavas (4),

Bērzes (3) un Skrudalienas (2). Minēts Lustē, Alsungā, Aucē, Upesmuižā 1858. g. Iespējami dažādi cilmes skaidrojumi: 1) hibrīduzvārds no latv. *zīls* un vc. *Berg* 'kalns', 2) pārveidots uzv. *Zilberbergs* vai *Zilbers* (sk.), 3) sal. vc. uzv. *Sill*, kam dažādi cilmes skaidrojumi, piem., 'sliexsnis'.

Aucē un Nīcā 1858. g. < latv. *zīle*.

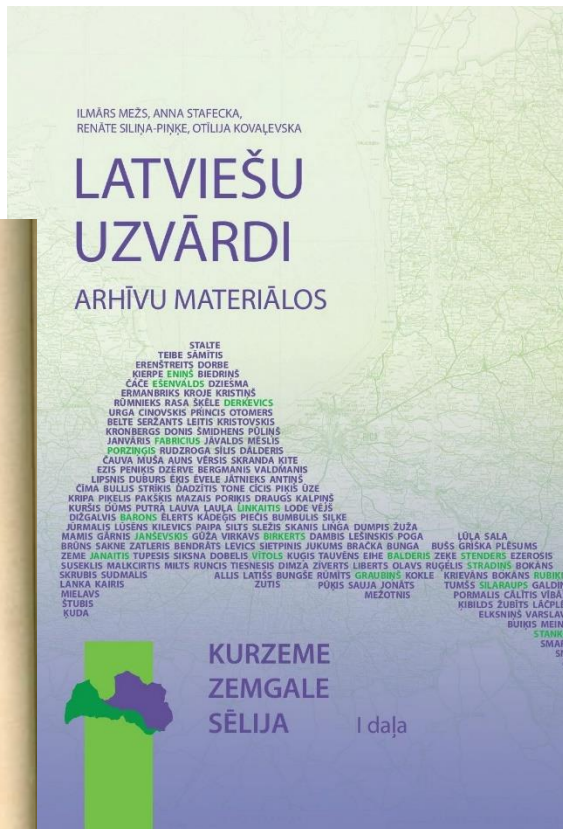
Zilgalvis, 98. Uzvārds no Kurmenes (57), Valles (7) un Bauskas raj. (19). Minēts Codē, Hercogmuižā un Grāvendāles muižā 1850. g. < latv. *zīls* + *galva*.

Zilickis, 16. Rets uzvārds no Blīdenes (9), Jaunpils (4) un Bikstiem (3).

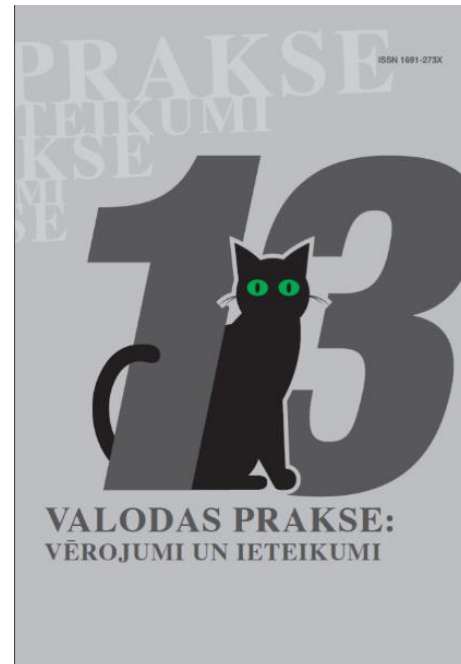
Zilišķis, Zilišķis, 9. Rets uzvārds no Sesavas (5) un Codes (4). Sal. **Zīle**.

Zilīte, Zilītis, Zilīts, Zilits, 96. Uzvārds izkaisīts Kazdangā (22), Saldus (19), Dobeles (16) un Kuldīgas (10) raj. un Liepājā. Minēts Aisterē, Lielaucē un Māras muižā 1835. g. Sk. **Zīle**.

Zilmanis, Zilmanis, 20. Rets uzvārds no Rudbārziem (9),

- *Latviešu valodas aģentūra*
Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi. Populārzinātnisku rakstu krājums.

VĀRDU UN SKAITĻU MAĢIJA

Ina Druvieta

Valoda stereotipu spoguļi

Janīna Kursīte

Par skaitļa 13 simboliskajiem aspektiem

ĪPAŠI VĀRDI ĪPAŠĀ LIETOJUMĀ

Sanda Rapa

Nelaimīgie vietvārdi

Liene Markus-Narvila

Velns un tā sinonīmi latviešu valodā

Ilmārs Šlāpins

Tas, ko nesaucam vārdā: disfēmismi un ķengu vārdi

Vineta Ernstsona

Spēle un saspēle: pilsētvides verbālās zīmes

Bārbala Šimsone

Biedējošs teksts: dažādi latviešu šausmu stāstu uzbūves un valodas aspekti

VĀRDS VĀRDNĪCĀ

Baiba Saulīte

Ir trīspadsmitais datums, un es atkal jūku prātā

Agnese Šteinberga

Trīs lietas – labas lietas?

Kādas svešvārdu vārdnīcas trīs izdevumi

VĒSTURES PARADOKSI

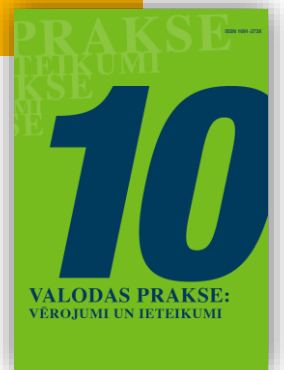
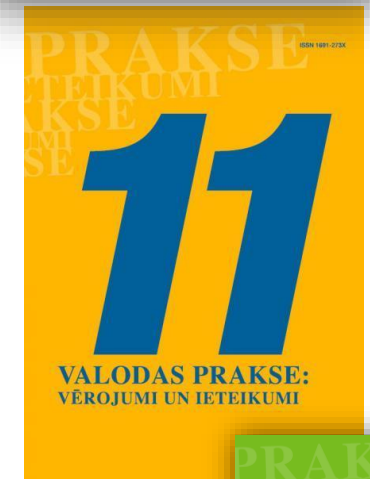
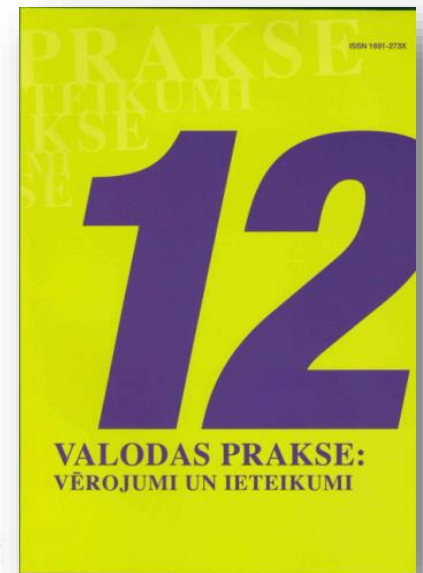
Ilga Jansone

Meļņi, Musti, Švarci...

Uzvārdu došana Vidzemes zemniekiem

Edmunds Trumpa (Edmundas Trumpa)

Drukas aizliegums Lietuvā un Latvijā (1864–1904): īstenošanas neveiksmes un paradoksi

Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi. Nr. 15. Populārzinātnisku rakstu krājums. Atb. red. I. Lokmane. Rīga, Latviešu valodas aģentūra, 2020.

<https://www.youtube.com/watch?v=NLrmtUQHFKA>

Anitra Roze

Čiliņš, vanzijs, influenceris – jauni vārdi, bet – vai vārdnīcā?

4:38 / 20:32

Māris Baltiņš

Izglītības ministrijas Terminoloģijas komisijai – 100: ceļš līdz valstiski atzītai terminradei

Inta Urbanoviča

Ciešamā kārtā lietišķajā tekstveidē

Uzziņa plašai sabiedrībai

Lingvistiskā karte

The screenshot shows a web browser window with the URL `lingvistiskakarte.lv/tag/janis_endzelins`. The main content is a map of Europe with a search bar at the top that says "Meklēt personālijas, publikācijas, vietas, notikumus...". A yellow pin is placed over Latvia, labeled "Lat 15". Below the map is a timeline from 1870 to 1960, with blue bars indicating the duration of various events or publications. On the right side, there is a profile for **Jānis Endzelīns (1873–1961)**, identified as a "Valodnieks, pedagogs". Below the profile name are tabs for "APRAKSTS", "AVOTI", "ATTĒLI", and "AUDIO". The "APRAKSTS" tab is selected, showing a "Biogrāfija" section with the following text:

J.E. dzimis 22.02.1873 Vidzemē, Valmieras tuvumā, Kauguru pagasta „Mičkēnā”. Mācījies Kauguru pagastskolā (1881–1884), Valmieras aprinča skolā un Rīgas pilsētas ģimnāzijā (beidz 1892). Studējis klasisko filoloģiju Tērbatas Universitātes (TU) Vēstures un filoloģijas fakultātē (1893–1897), studijas beidzis, iegūdam kandidāta grādu. Šajā laikā publicējis pirmos zinātniskos rakstus periodikā („Diftongu un garo vokāļu izruna latviešu valodā” u.c.). Turpinājis studijas Tērbatas Universitātē (1897–1900), studējis slāvu filoloģiju (baltu valodu studijas tolaik nebija pieejamas), studijas beidzis ar kandidāta grādu (1902). Pēc tam TU, lai sagatavotu akadēmiskiem darbam slāvu filoloģijā un

Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze

Literatūras sarakstā – *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Nr. 1–13.

https://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/suggested_materials

Kas ir <i>podkāsts</i> ? Vai tāds vārds latviešu valodā ir ieteicams? ▼	
Jautājums	Kas ir <i>podkāsts</i> ? Vai tāds vārds latviešu valodā ir ieteicams?
Atbilde	<p><i>Podkāsts</i> ir angļisms, latviešu valodā to ieteicams saukt, piemēram, <i>aplāde</i> vai <i>podraide</i>.</p> <p>Vārds <i>podkāsts</i> ir aizguvums no angļu valodas.</p> <p>Angļu valodā vārds <i>podcast</i> tika ieviests 2004. gadā kā tā sauktais <i>portmanteau</i> vārds jeb hibrīdvārds, proti, tas darināts no vārdiem <i>iPod</i> un <i>broadcast</i>. Uzskata, ka tas pirmo reizi lietots laikrakstā „The Guardian”.</p> <p>Par <i>podcast</i> sauc periodiski izdotu raidījumu, kuru var lejupielādēt vai klausīties tiešsaistē. Sākotnēji šīs aplādes varēja klausīties tikai pārnēsājamā mūzikas atskaņotājā „iPod”.</p> <p>Tolaik kompānija „Apple” bija izveidojusi atskaņotāju „iTunes”, kurā varēja atskaņot šīs aplādes – proti, ar citiem atskaņotājiem tās klausīties nebija iespējams.</p>

Nav nekā, kas būtu svarīgāks par valodu.

Valoda ir visu jautājumu Everests.

(Deivids Kristals)

Mg. hum. Evelīna Zilgalve

evelina.zilgalve@lu.lv